

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VIII.

V Ljubljani 1. avgusta 1868.

List 15.

Odhodnica.

Kedàr slovésa ura
Prihaja blizo že,
Pobratim zadnjič brata
Pritiska na sercé,
Oj takrat se solzijo,
Djal bi, še rožice,
In za oblake sive
Tud' solnce skriva se.

Preživo jaz občutil
Sem tudi že enkrat,
Kako je, kedàr loči
Se ljubi, serčni brat.
To je boleost velika,
Da skorej reči ni,
Kedàr prijatelj »z Bogom!«
Poslednjič govori.

Kdor je v življenju svojem
Dozdaj tak srečen bil,
Da se zarad slovésa
Ni nikdar žalostil —
Oj ta goreče prosi
Naj večnega Bogá,
Da mu grenkóst ločitve
Okusiti ne dá!

J. Cimperman.

Nekaj o zboljšanju ljudske šole.

Spisal Jože Delakorde.

Veliko se v sedanjem času o zboljšanju in o osnovi ljudske šole govori in piše; vendar menim, da ne bo odveč, ako k temu

tudi jaz kaj spregovorim. — Vedno se govori o novih šolskih postavah, vedno se nam pošiljajo in nalagajo nove šolske reči, ktere na tanko spolnovati nam zapovedujejo; postave pa, ktera bi zboljšanje in vredenje učiteljskih dohodkov kaj omenovala, se še ne spominjam. — Ako vprašamo: Kaj se je dalo in nam se še, žal Bogu! daje za potne kaplje, ktere se nam na našem težavnem polju po obrazu odirajo, moram odgovoriti, da prav, prav malo. V neizmernem morju dogodeb, v prevelikem početu občin in deržave se nam komaj daje le kapljica, ktera ne zadostuje, da bi se strudena pljuča okrepčala in omirila. Učitelji, ki izobražujejo mladost, da bode enkrat imela domovina poštenih ljudi, ki skerbé za dušno in materijalno blagostanje narodovo, učitelji, ki delajo v blagor vsi deržavi, — v kakem revnem stanu so!

Kako je mogoče govoriti od zboljšanja šol, ako učitelj, ki se je celo leto trudil in delal na svojem težavnem polji, za svoje kervavo zasluženno plačilo dobiva le pičlo šolnino in zernica, ki jih mora pobirati od hiše do hiše in zraven preslišati dosti grenkih!

Hočemo tedej šolstvo v boljšem stanu imeti, je pred vsem potrebno, da se zboljša in vredi materijalni stan ljudskih učiteljev. Le potem je upati, da bodo ljudske učilnice zadostovale, ako se učitelj ne bode boril z vsakdanjimi potrebami, kar učiteljevo telesno in dušno djanje od šole odvraca in šolsko napredovanje zaderžuje.

V povzdigo ljudske šole moremo pa tudi učitelji veliko pripomoči. Moramo se svojega posla bolj poprijemati. Ni dovolj, ako v šoli svojo nalogo, kakor navadni najemuik, doveršujemo; premišljevati moramo tudi svoje djanje in posvetovati se v tem, kar je dobrega in potrebnega, da zvemo, ali drugi tudi to, kar mi, za dobro in potrebno spoznajo. Z eno besedo: vstanovljajmo učiteljske družbe!

Enaka učiteljska družba se v Celji že napravlja. O pravilih, o osnovi in o vstanovitvi tega društva smo se 24. februarja in 14. aprila t. l. posvetovali, in so se že deželni vladi v poterjenje poslala. O namenu tega zaželenega društva, kterega napredek bo gotovo verl in temeljit, ne omenim kaj, ker je o tem že v 13. listu „Uč. Tovarša“ neki gospod spregovoril.

Da se bo tedaj dosegel namen društva, kteri je jako važen za zvišanje ljudske šole in zboljšanje učiteljskega stanu,

pridružimo se mu vsi učitelji slovenski; zakaj, le z združenimi močmi moramo delati na polji svojega poklica, ako hočemo ućakati boljűih ćasov.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

Narodno gospodarstvo. 1. Kmetijstvo in gozdnarstvo.

J. Od ćesa pa se naj već žive Koroűci?

O. Naj već ljudi na Koroűkem se živi od kmetijstva, in le tó je tudi naj bolj razűirjeno v deűeli. Od kmetijstva in gozdnarstva se jih živi okoli 230.000.

Rodovitnega sveta po poslednji katastralni meri je 159.03 □ avst. milj (vse zemlje pa je 180.26.36). Naj već del rodovitne zemlje pokrivajo gozdi, 96.8 □ avst. milj in v njih je bogastvo, zlasti neműkih gospodarjev. Ralnega polja je samo 23.1 □ avst. milj, travnikov in vertov 19.9 □ avst. milj, paűnikov niűih in planinskih 18.2 avst. milj, torej travnih tal skupaj 38.1 □ avst. milj. Moćvirje z bićevjem pokriva 1306 oralov, vinogradov pa je samo 114 oralov.

Naj boljűa ralna tla so v srednjem in doljnem Podravji po širjih dolinah in kotlinah na predelih tretjegorne tvorbe. Ondot in po planinskih lazih so tudi naj boljűa travna tla.

J. Kterega žita pa naj već pridelujejo na Koroűkem?

O. Pridelujejo tam naj već ovsa — po 1,120.000 vaganov na leto — potem pa reűi, ajde, prosa, jećmena, pűenice v krajih, ki leűe do 2100' nad morjem, in debelaće.

1 oral ralnih tla odbivűi seme nese 10.6 starov reűi ali reűene enaćine, vse polje pa na 1,196.420 avst. starov. Na Koroűko se dawaűva pűenica, ajda se pa izvaűva. Lan sejejo naj bolj okoli Terga, špitala in Paterjona pa sploh v gornjem Podravji. Vina ne pridelujejo veliko (po 2800 veder na leto), zato je pa vertnarstvo, posebno gledeć sadnega drevja, zeló ćislano in na precej visoki stopnji, zlasti med Slovenci; pridelava se po 324.000 vaganov sadja na leto.

J. Kakoűni so pa gozdi po Koroűkem?

O. Gozdi so sedaj še v dobrem stanu, ker so toliko razprostrani, na 1 □ miljo pride 4621 oralov, da si ravno se mnogo manj za-nje skerbi, nego na sosednem štajerskem.

Gozdi koroški so večidel iz jel, smrek pa iz borov, nekaj tudi iz drenovja; bukve so sila redke in pritlične. Kar se derv poseka, se jih naj več domá porabi pri fužinah. Naj veče gozde imajo severni pomejni herbti, svinjska planina, Golovec pa kamniške planine.

J. Kranjci dobivajo dostikrat na Koroškem zaslužka, in zemljišča so gotovo tam velika?

O. Na Koroškem pride na vsakega stanovalca po 4·76 oralov rodovitne zemlje, in na vsakega gospodarja po 55·4 oralov plodne zemlje. Po slovenskih krajih so zemljišča bolj razkosane, nego po nemških, kjer še pod francosko vlado niso opustili starodavne navade, nedeljivosti zemljišč.

J. Ali imajo Korošci kaj lepo živino?

O. Živinoreja je na Koroškem, kakor sploh v alpskih krajih, zeló razširjena in na visoki stopnji.

Konji so krepkega noriškega plemena; naj lepši so na Zilskem in v kamniških gorah.

Goveja živina približuje se gledé lepote in moči na gornjem Koroškem tiroljskemu, na doljnem Koroškem pa štajerskemu plemenu.

Planinarstvo je na severji povsod v navadi. Sira napravi se po 2000 centov na leto. Ovce in koze imajo zlasti Slovenci; vplemeničene ovce do sedaj niso drugej, nego po velikih posestvih. Cebelarstvo je posebno med Slovenci razširjeno.

Sviloprejke so začeli rediti po Podravji in po sredi dežele. Lov in ribištvo daje še vedno nekaj dobička. (Dalje prih.)

Stari in mladi Slovenec.

Držů.

O. Držů je audax, družuhŭ homo audax: o drŭzuše ω τολμηρότατε; na pr. drŭzy na zlo, a na dobro lŕnivy; sŭ drŭzŭmŭ ne hodi itd.

S. Kakor berz-i-a-o, tako naj pisarim i derz-i-a-o, berzen in derzen temyeč, ker je prederzen, prederznost tretja ali presežna stopnja; derzek, derzost in derzkost, derzosten in derzostiv, derzniti, derzati in derzovati audere, derznovati, derzstvovati libere agere, in derzostiti koga audacem reddere.

Drêvodêli.

O. Pa drêvodêlja, tudi serb., drêvodêlatelj faber lignarius, drêvodêlistvo ars architectonica, drêvodêliskû.

S. To je pravo ime za mojega cimbriskega cimpermana (Zimmermann, cimprar), cimprarija ali cimpermanstvo, t. j. drevodelstvo itd.; tesar, tesač, ali stenar mi ni po volji.

Dupina.

O. Dupina cavitas, res spongiosa, specus.

S. Namesti duplina specus, duplije n. ali duplja f. caverna, in od tod dupli, duplinû, duplinast nsl. dupelnast, tudi dup, dupin, dupinov foramina habens (v. g. de pulmone), dupka foramen.

Duhû.

O. Gr. πνεῦμα spiritus, tedaj duhovinû πνευματικός spiritualis.

S. Iz duh je pridevnik duhov-a-o, in ne vém, da se v tej obliki le redko rabi n. pr. duhova moč (Geisteskraft) nam. duhovna ali duhovska. Duhovinû je stsl. le spiritualis, in duhovnikû sacerdos; nsl. je pa tudi duhoven, -vna sacerdos (Geistlicher), in po tem se glasi dvomno p. duhovna služba duhovstvo (cf. Geisterreich o. Geistlichkeit, geistig o. geistlich). Menda bi ne bilo napak razločevati oboje ter pisati sacerdos le duhovnik, duhovnikov, duhovništvo stsl. duhovničistvo sacerdotium, ali pa po česki duhovenstvo, duhovenski itd.

Duša.

O. Gr. ψυχή anima in ψυχικός animae, ad animam pertinens, dušinû pa tudi duševinû.

S. Znamenita se mi zdi oblika duševen, ker so menili nekteri, da je napačna; zdaj pa vidim, da jo smem rabiti. Bere se tudi dušnikû na pr. pašnik i dušnik t. j. ješčnik in sapnik (Speise- und Luftröhre); dušnik in duševnik iuratus, iudex vel potius eideshelfer; dušati ali pridušati se stsl. dušitvovati iurare.

Dêlima.

O. Pa dêlimi, dêlja in dêlê praep. διὰ propter iungitur cum genitivo, cui postponitur: česo, tega dêlima.

S. Da si pišete dêlû pars, dêlnikû particeps, vendar nimate delom ali deloma - deloma partim - partim, theis - theils,

kakor Jugoslovani pisarijo in že nekteri Slovenci. Kaže se mi toraj nekako tuja v tem pomenu.

Ž.

Žaliti.

O. Žaliti, žalovati in želati ali želêti se med seboj vjemajo, in žaliti je lugere p. žaliti syna, -lamentari, conqueri, žaliti si o čem, po komi, — se litigare p. žaliti se o ostancêh; žêlati in želêti pomeni najprej cupere, desiderare, potlej pa tudi lugere, flere, plangere, in želja, želênije, želêtva, želanije je moeror, planctus, luctus, nsl. želja desiderium.

S. Žali Bog ali žali Bože! — se v novejših spisih pogosto nahaja, in nekdo mi je to zelo grajal, češ, da „Bog nikogar ne žali“ (žaliti koga t. j. Jem. kränken, beleidigen, betrüben).

O. Žali f. je a) rîpa, hrov. serb. žal m., žalo n.; b) sepulcrum, tudi žali je p. vûnide vû žali ja, žalnikû tumulus, coemeterium; c) žali indecl. dolor na pr. mnê, nama, imi je na me žali; nsl. žal; kaj žaliga storiti trub. cf. lit. gelti dolere gailêti, gailu misereri.

S. Po tej razlagi bi se dal opravičiti glag. žaliti v pomenu misereri t. j. žali Bog ali Bože Deus misereatur, kar pravimo po navadi: Bog se smili ali usmili. Sicer pa vidim, da bi se slovenski bolje in pravilniše glasilo z dajavnikom: žal ali žali Bogu, žal tebi, Bože!

O. Žalost je tristitia in zelus; žalostivînu, žalostînu tudi misericors; žaliba querela. — Žalo je aculeus, kar želo stimulus, nsl. žalec, želo.

S. Za zelus mi bode velikrat prav služila beseda žalost; namesti žalo ali žalec pa pišem raji želo.

Že.

O. Že je a) partic. *δέ vero*, β) *že i et-et* p. vî *dêlê že i slovê*, petri *že i jakovî*, γ) *i-že δέ vero* p. nû *i žiti že ne hoštâ*; δ) etiam na pr. *i duhû že svety*; nota *i to že ualrovs* quamvis, čitože quidque, *têmîže propterea* (cf. čes. *že dass, weil*).

S. Človek bi bil skor mislil, da v stsl. nikdar ni pisalo se samo že, ker nekteri novoslovenski knjižniki tolikanj sili jo svoj uže ali vže (vid. Jezičn. I. 4.)!

O. Uže je sostavljeno z *u* in *še* iam; že additur 1) pronomini demonstrativo *i*, ut fiat relativum: *iže, jaže, ježe*;

- 2) pronomini interrogativo praecedente ni: ni pri česomiže;
 3) quibusdam particulis et adverbis: neže quam, neželi, unde negli et nekli quam, uže iam, blagože, dēj že itd.

Žezlū.

O. I žizlū m. pa žizlī f. virgo, scipio na pr. drēvēnū, zūlū, žezlije virgae, žezlīnikū lictor cf. and. geisl baculus.

S. Pisati mi je žezel m. toraj. Korenika je pa druga, vsaj ste pisali nekđaj: Etym. fortasse žega; cf. palica a paliti. Rad. 1845.

Žestokū.

Žestokū durus, asper, strenuus: žestokū kamenī, znoj, žestoka mąka, žestoko želēzo, fris. zesztoco, nsl. žestok lacertosus habd.

S. Izpeljuje se menda iz glagola žešti, žega, žežeši urere, accendere, nsl. žgati, žgem. Iz tega imate žegū m. pa žega f. ardor, žegavica febris, žegūkū in žežikū ardens, urens p. žegkaja žila.

O. Tako smeš rabiti i samostavnike: žestostī, žestota, žestokostī, žestočina durities; glagole: žestēti durum fieri, žestočati obdurari, opponitur verbo męknąti; žestočiti obdurare, opponitur verbo umęčati; žestovyj ali žestokošij duram cervicem habens (terdovraten, termast).

Židovinū.

S. Žid, židin, židov-in, pravite, je iz gr. *ioudaios*, j mutato in š et ov in i; židovka, židovna f. iudaea; židoviti se hebraeum fieri, židovski, židovstvo iudaismus.

Židūkū.

O. Židūkū succosus, žižda - žiža succus; židostī humiditas.

S. Nsl. židek flexilis habd. mollis: zemlja je prežidka za oranje; croat. židak liquidus; serb. rarus (de liquoribus).

Žrēbū.

S. Žrēbū tudi ždrēbū, žrēbij, ždrēbij sors; bezū ždrebija exsors, po žrēbu sorte, ždrebīnikū aleator; nasprot pa ždrēbe, ždrēbiči ter žrēbe in žrēbiči pullus cf. scr. garbha uterus, fetus.

S. Pred nekaj leti ste pisali: cf. scr. džrbh findere cum ruth. dolja sors a scr. dr dirimere. Dostikrat sem pre-

mišljaj, kako se strinja žreb in žrebec v raznih stsl. pomenih. Kop. na pr. pravi: Quid si *ἔτρουρον* (τῶν žrêbij m. sors, *κλήρος*) quaerendum in sequenti zrêbiči (equus - juvenis - integer), cujus fortasse similitudinem referebant sortium tali? — Da prvotni pomen ne more biti tako napačen, kakor je sedanji ali drugotni, se mi je dozdevalo. In res, prav na tanko mi pojasnuje to zvezo Rački (Pism. slovjen. str. 54-56.), kjer se na pr. bere: Ždriebi bijahu svudar ogranci ili pruti odriezani od stabla. Na taj riez sietja nas isto ime; pošto njem. los - hloz - goth. hlauts od hliozan - liozan; a slovj. žrêbij, čes. hrebi, polj. żreb od greb - dividere, findere u svom korieniu znamenuje stvar odriezanu, prema grč. *κλήρος* od *κλάω* - lomim; - rus. žrebij i žrebeč čes. hreb hřebec, hrv. ždrieb i ždriebac znamenuju sortes et pullum equinum: isto konj mjesto kob-ni prema kobil, kô što se vid u rieči ko-by-la cf. Mikl. Rad. ling. slov. str. 37. In str. 54. v opombi: Šaf. muzejnik z 1847, I. 42. Korien greb odzivilje se ust grebi, greben. U Čehov i sada hřeb, hřebík - drven klinac i čavao. Mikl. ovaj izvadja takodje iz sansk. džrebh findere; stoga *d* mu je korieniti prema hrv. ždrieb.

Žrêti.

O. Žra žreši a) sacrificare, immolare, scr. gr̃ sonare, laudare pruss. gir - twei laudare lit. gir-ti laudare gir - tis precari let. dzirtês in animo habere; b) deglutire scr. gr̃ girati devorat.

S. L. 1845 ste razlagali a) iz scr. gr. et džr celebrare, venerari; b) gr. deglutire.

O. Iz pervega je žriči, žritelji sacerdos, žrica f. sacerdos; žrenije, žrŭtva, žrŭtije sacrificium, žrŭtvište, - vŭnikŭ altare, žrŭčistvo sacerdotium, žrŭtvovati sacrificare itd.; iz drugega: žrêlo vox, vere faux; nsl. pečno žrelo praefurnium habd. ožrelje lappen am halse des rindviehs radix: scr. gr̃ vocem edere.

Vsakdo sprevidi, da žreb ali ždreb, kakor tudi žrec, žertev, žertvovati sega v poganstvo, in se nikakor ne vjema s kersčanstvom; toraj se teh besedi ogibaj, kar se dá.

Žeželi.

O. I žeteli collare na pr. žestokŭ žeželi; nobis a žim: žeŭti comprimere derivandum videtur.

S. Verjetno je, da se izpeljuje iz žeti, žmem, ožimati, ožemati in oževati, ožet in celo ožmen: ožeto govoriti itd.

Koristne reči.

Mravlje.

Spisal Fr. Govekar.

(Dalje.)

Stanovanje si mravlje naj rajši narejajo na suhih in takih krajih, kjer naj lažje dobé za to primerno in potrebno pripravo, kakor terske, drevesno listje ali igle, kamenčke i. t. d. Pota razpeljejo v mravljišću na vse kraje, zato se tudi po pravici mravljišče morski gobi primerja. Tuje mravlje se navadno na potih, kjer se srečajo, ena drugi prijazno omičejo; gorje pa tujki, ktera zaide v drugo mravljišče, neusmiljeno jo napadejo in umorijo! Če pa se srečajo mravlje enega kupa, pa sita mravlja lačno napase. Ako se pa prebivalci v kupu le preveč namnožé, si pa nektere drugo, novo stanovanje naredé. Lepe, pa ne pretople dneve konec malega serpana se začnó navadno seliti, in naredé čez leto in dan po tri mravljišča, pa vse blizo prvega rojstnega kraja. Ta čas potujejo mlade mravlje iz materne- ga kupa v drugega, samice gredó navadno pred njimi. Dostikrat zapusté pa tudi vse mravlje staro stanovanje, ter se v novo in pripravniše preselijo. — Pripoveduje se od naših domačih rudečih mravelj, da same niso zmožne, da bi se s svojo zalogo preskerbovale in preživele, zato pa one v hudih bojih črnim mravljem jemljejo ličinke in mešičke, ktere one potem skerbno izrejšajo. Zrasle črne mravlje se pri rudečih vdomačijo in v zahvalo, ker so one ž njimi lepo ravnale, jih črne mravlje z živežem preskerbujejo, sicer bi mogle rudeče mravlje za lakoto poginiti, ker jim manjka po skušnjah Huber-ja priprav- nega gobčkeke.

Primeri se dostikrat, da se dve versti mravelj, ali pa tudi sosede enakega plemena med seboj spréjo. O bojih teh živalic Oken tako le pripoveduje: „Dve sovražni tropi si vedno ena drugi bližate, pot pokrivajo 2 čevlja na širokem, v sredi pa se pričnè pravi boj. Na tisoče se jih pa tudi po samem bojuje, prijemljejo ena drugo s čeljustimi, kjer bi rada eno drugo v robstvo odpeljala. Bojišče obseže 3 čevlje na širokem, in močnó diši po mravljinški kislinini. Povsod ležé merliči polni strupa, drugod pa se zopet bojujejo in vlačijo tje in sim. Proti večeru zapusté bojišče, vjetnike vsaka stranka seboj vzame, mertve pa

tam pusté. Še bolj serditi boj se vname drugi dan že pred solnčnim vzhodom, bojevano polje se razširi do 6 čevljev. Proti poldnevu se pa zmagovavna stranka za 10 čevljev naprej pomakne. Bojujejo se tako serdito, da, ako jih motiš, se še za to na zmenijo. Kar je posebno čudno, je to, da poznajo ena drugo, in da, ako se v naglici sprimate mravlji enega kupa (kar se kaj lahko zgodi, ker napadajo eno drugo le z odpertim gobčekom), se zopet urno spusté, ter se potem s čutnicami gladite. Med tem pa, ko se ene bojujejo, opravljajo druge doma svoja dela, druge gredo živeža iskat in zopet druge vjetnike domu vlačijo v robstvo. Dež naredí navadno konec bojevanju, in od tega časa se potem skerbno ena druge ogibljejo. — Da bi se pa mravlje za zimo z živežem preskerbovale, ni res, ker ta čas se globokeji zarijejo in oterpnejo, po takem tudi živeža ne potrebujejo; mogoče, da si v vročem pasu zemlje za čas deževja z živežem preskerbujejo.

(Konec prih.)

P a š n i k.

Ljubezen do staršev, bratov in sester. Odgojnik naj pri otrocih nikar ne zanemarja nježne cvetice — ljubezni do staršev, bratov in sestic. Domača hiša vstvarja pri otroku prvi nagib do nježnih občutkov. Ljubezen do staršev je otrokom že naravno prirojena. Ta občutek, akoravno je pri začetku še nekako bolj telesen, se v otroških sercih bolj in bolj zlahtni in je pozneji popolnoma blag in naj čistejega vira. Ravno tako je tudi z ljubeznijo do bratov in sester. Otrok, ki ljubi svoje starše, ljubi tudi vse tisto, kar je staršem drago in milo, tedaj tudi svoje brate in sestre. Odgojnik naj se skerbno varuje, da pri otrocih nikakoršno ne kalí ljubezni do staršev, bratov in sestic, temuč naj te blage občutke mlade serca po vsi svoji moči lepo varuje in prav skerbno goji. Vidi se, da ravno pri nas — po Slovenskem — ljubezen do staršev in do bratov in sester sploh pri mladini prostega ljudstva ni kaj dobro vkoreninjena, in da se le prepogosti vidijo in slišijo v domači hiši med svojimi žalostni prepiri. Se vé, da so tù starši sami naj več krivi, ako jih njih otroci pozneji ne spoštujejo, vendar tudi učitelj pri mnogih okolišnih lahko napeljuje otroke že v prvi mladosti, da ji ne usahne ta nježna cvetlica — ljubezen do staršev, do bratov in sester.

Dopisi in novice.

Iz Maribora. V Kaséllu na Pruskem je bil 4., 5. in 6. junija t. l. véliki „učiteljski zbor“. Bilo je tudi več učiteljev iz Avstrije na deželne stroške tje poslanih. Tako je tudi tukajšnji realni učitelj, gosp. Bogoljub Stopper, potoval tje, da bi si nekoliko važnih naprav v učiteljstvu nabral, in jih tudi nam, ki nismo tam bili, izročil. Domú prišedši nas gosp. St. v nemškem časniku „Marburger Zeitung“ (kar bi bolje bilo, da bi nas bil pismeno s cirkulacijo povabil, ker nismo vsi časnika čitali, in tedaj nekteri izostali) pozval v pripravnisko sobo, kjer je v petek 3. julija t. l. očitno govoril v svojem potovanju in zvedenju. O tem tedaj nekoliko besedíc:

Govoril je, da se pri nas proti tam po mačehovsko (stiefmütterlich) podučuje. Tamkaj se svetoznanski, naravni in fizikalni poduk že v nar nižjem razredu uči, s kazavnim podukom se tudi združuje risanje, telovadba in petje je že tû obligatni nauk. V vseh teh naukih se v vsakem razredu ljudske šole v takih drobtinicah podaja, da jih učenci lahko prebavljajo. On paralelizira pruske šole z našimi, in dokazuje, da se tam dosti bolj djansko podučuje, da se učencem ne nakladajo predmeti, za ktere so njih dušne moči preslabe, da bi jih prebavili, pri nas pa se toliko v spomin nabasuje, kar le tlači dušne moči, in jih ne uri za življenje. On terdi, da so tukajšnje šole in tukajšnje učiteljstvo ravno na ti stopnji, kakor je bilo leta 1848. Vzrok temu je: a) kratki šolski čas, in da se premalo ur na dan podučuje, in šolski prazniki so predolgi, b) da se svetoznanski nauki v ljudskih šolah malo, ali celó nič ne predavajo, in c) da iz naših preparandij prihajajo premalo omikani učitelji.

Na Pruskem je postava, da učenci 8 let v šolo hodijo, za šolske praznike je en mesec odločen, in več ur šola terpi, ali za vsako uro je nekoliko počitka — od 5 do 15 minut. V vsakem predmetu se kratko podučuje, da se učenci ne dolgočasijo. Tam pripravniki učenci iz semenišča s tistimi vednostimi iztopijo, ktere se tukaj tirjajo od učitelja, ki je za glavne in z njimi združene nižje realne šole izprašan. Zraven tega pa še hodijo tri leta v pripravnístvo. Vse to pa se tudi more od tamošnjih učiteljev tirjati, ker jim potem v aktivnem stanu ni treba od hiše do hiše z žakličem za kruhom hoditi, ali mestnim učiteljem si s podučevanjem od hiše krajcarčkov iskati. Njih plača je stanu primerna. — Res lepe stvari, ki jih je gosp. St. tam videl; a nadjamo se, da vender pri nas ni tako huda, kakor si on misli, ako terdi, da ni od leta 1848. pri učiteljstvu nikakoršnega napredka; te besede so nas hudo žalile. Očividno je iz vsega njegovega govora, da se on, terd Nemec, le za Prusko simpatizira in hvali ondašnje naprave, a ne pomisli, da je nam slovenskim učiteljem druga težava, ko moremo v dveh jezikih podučevati in moramo v ravno tako kratkem času na tako stopnjo dospeti, kakor Nemci, kterih jezik se že leta in leta gladi. Želeti bi bilo, da bi se g. St., terd Nemec, učitelj realke in preparandije

v slov. krogu, tudi slovenščine poprijel, in prepričal bi se, da se pri nas v vsaki šoli že svetoznanski predmeti podučujejo in da imamo za to prav dobre knjige — „Veliko berilo“ in „Drugo berilo“ in to v kmečkih šolah, kar še l. 1848. nismo imeli, in tako smo tudi v vseh drugih naukih naprej. — Konečno je g. St. tudi omenil, da so učiteljski zbori na Nemškem toliko važnega storili. Tudi mi smo se preteklo leto združili in gosp. St. za predsednika in vodja svojega društva enoglasno izvolili, ker smo mu naj več zaupali, ali žal Bogú! on je nas zapustil, mi pa njega, in društveno delovanje komaj začeto, je nehalo. Govoril je sicer dosti o važnosti društva, ali djan-sko nas je zapustil, misleč: Pomagaj si sam, in Bog ti bo pomagal!

I.

Od sv. Mihela na Notranjskem. A. K. Izverstno in za nas učitelje na Kranjskem prav važno misel sta sprožila dva g. g. dopisnika v dveh zadnjih listih „Tovaraša“, ker nam drugim učiteljem svetujeta, da bi učitelje na Koroškem posnemali, in se k enakemu občnemu zboru to jesen v Ljubljani snideli. Da je tudi nam, kranjskim učiteljem, treba se ganiti, nihče ne dvomi; ker vsak med nami dobro vé, da se bo v sedanjih, za nas učitelje kritičnih časih, veliko več tirjalo, kakor do sedaj, in ker bo od sedaj za naprej treba več in zdalnejše delati na šolskem polji, zatoorej mislim tudi po vsi pravici, da se bode sploh spoznalo, da naj se učiteljski stan tudi boljše preskerbuje, kakor doslej; pa boljše bo, da mi tudi, ko prej je mogoče, prosimo in terkamo. Veselje in lepo je po časnikih brati, kako in koliko si naši sobratje na Koroškem in tudi drugod prizadevajo za poboljšanje svojega stanu; mislim, da ne bodo zastonj klicali in prosili.

Kar drugi lahko storé, to tudi mi lahko storimo, samo zložnosti in terdne volje nam ne sme manjkati.

Ker je tedaj že misel na občni učiteljski zbor sprožena in tudi bralcem „Tovaraša“ znana, zatoorej ne opustimo in ne zaverzimo je, ker bi s tim očitno pokazali, da nam je vse eno, če se nam tako ali drugače godí, in znal bi se kdaj kak človek dobiti in reči: „A kaj še, da se kranjskim učiteljem slabo godí! imeli so nad sosednimi učitelji lep zgled, kako bi se bili lahko pomagali, pa jih niso hotli posnemati, in s tim so očitno pokazali in spoznali, da jim nič ne manjka“. Rečem torej še enkrat: Deržimo in vresničimo omenjeno misel, ktera nam zamore biti podlaga k zboljšanju našega stanu!

Ako pa bi morda denarne ali druge okoliščine ne pripustile, da bi se saj dve tretjini učiteljev k občnemu zboru v Ljubljani zbrati ne mogle, naj bi pa učitelji po deželi v vsaki dekaniji enega zmed saboj izvolili in ga v zbor poslali.

Dalo bi se še veliko o tem govoriti, pa ker mislim, da vsak, kteremu je zboljšanje učiteljskega stanu pri sereu, vé, kaj želim in mislim.

Iz Predoselj. Bere se, ne le po šolskih časnikih, ampak tudi po drugih slovenskih, veliko o šolah, posebno tudi o učiteljskih zborih. Posebno so vneli dopisi iz Velikoveca na Koroškem in iz pod Grintovca,

ravno tako iz bele Krajne veliko učiteljev, da bi se ravno tako domači učitelji, to je, ljubljanske škofije snideli v beli Ljubljani meseca septembra, ter ravno tako ali s kakim majhnim razločkom naredili prošnjo do deželnega zbora. Prosimo, terkajmo, da se nam bo odperlo, ker sedanja plača nikakor več ne zadostuje pri veliki dragini. — Od pravičnih mož smemo biti prepričani, da se bodo za učitelje potegovali ter s tehtno besedo za nas govorili, sej se ravno v šoli naj bolje dela za národ. Ali niso tedaj učitelji vredni boljšega plačila, t. j. saj takega, da jih ne bode skerb za želodec motila pri trudapolnem poslu. — Iz naše kranjske dekanije, kakor slišim, bi se tega zbora večidel vsi vdeležili.

Da pa ne bodo učiteljem ravno povsod rožiče cvetele, če bodo pod oblastjo županov, ali kakor je rekel slavní mož na Dunaju, pod „Dorfmatacoren“, kakor sem čul v okolici, si neki vaški župani že grebena nastavljajo, češ, sedaj bodem pa jaz čez te gospod! To bo še sitnost! Najboljši bi bilo pri davkarski gosposki učitelje plačevati; kar pa se tiče dohodkov, mislijo nekteri, da bodo že angelci v lepa šolska poslopja ko Danijelu jesti nosili. — Na misel mi pride, ko je neki dobri gospod rekel: „Za vse so skerbeli (vradnike, vojake, žandarje, briče, ženske porodnišnice i. t. d.), za uboge učitelje pa nič“. — Pa kaj pomagajo Jeremijeve zdihovanja, na noge, dragi tovarši, sej gotovo ni jednega, ki bi se temu početju zoperstavljal! — Da si mi zdrav, dragi „Tovarši!“ želeč da nam boš sedaj za novo leto veselo naznanil, da v prihodnje ne bomo več beračili, sem tvoj prijatelj

J. Sajè.

Iz Kočevja. Tudi tukajšnja šolska mladina je, kakor navadno vsako leto, tudi letos praznovala svojega zavetnika, sv. Alojzija. Ker je bil pa letos sv. Alojzi ravno na nedeljo, se je ta veseli dan na četrtek odložil. Ta dan popoldan so se šolarji in šolarce vseh 4 razredov zbrali, in so se s svojimi učitelji napolili na „zeleno trato?“ kake pol ure od mesta. Na omenjeni kraj prišedši zapojó nekaj pesmic, potem pa se telovadijo. Vidilo se je, kako veselje imajo otroci do telovadbe. In zakaj bi ga ne imeli? Sej telovadba ni drugega, kakor lepo vredena igra, ki duh bistri in ude krepčá. Vredeno je bilo vse po vojaško. Bolj odraščeni in v telovadbi bolj izurjeni učenci so druge mlajše vadili. — Ker je telovadba od ministerstva že nekako ukazana, mislim, da bi se vsem slovenskim učiteljem vstreglo, ako bi se spisala knjižica za učitelje, ki se niso telovadbe učili. Res, da je že taka knjiga v nemščini, vendar mislim, da bi bila slovenska knjiga za nas boljša. *) Po telovadbi se otroci po trati usedejo in dobijo nekaj jesti.

*) To se vé da! ali bodete z domačimi otroci po nemški igrali? Ljubljansko telovadebsko društvo „Sokol“ ima že za svoje vaje prav primerne izraze v slovenskem jeziku, in mislimo, da bode tudi dalo na svetlo toliko potrebno knjižico v domačem jeziku. — Da naj slovenski otroci po slovenski telovadijo, to naj prevdarijo tudi ljubljanski g. g. pripravniki, ki se učé po nemški telovaditi.

Vredn.

Po tem se versté vesele igre, katerih se sim in tje tudi učitelji vdeležujejo, ali pa je vredujeje, dokler nas ni noč domú vabila. Domú gredé sem spoznal, da učitelji pri takih in enakih igrah bolje otroke spoznavajo, kakor v šoli. Sedaj pa še nekaj!

Ravno o tem času predlanskem in lansko leto se je na avstrijsanske šole kamenje metalo. Predlanskem so časopisi po nesrečni bitvi pri Kraljevem gradu šolo dolžili, da je ona kriva, da smo bili tepeni. Sovražnikovo zmago so tudi naj več le pruskim šolam pripisovali. Hvalili in bahali so se Prusi s svojo inteligencijo tako, da sem mislil, da Prusi nimajo ne enega človeka, ki bi brati in pisati ne znal. Mislil sem, da je gotovo vsaki pruski vojak, ki je pri Kraljevem gradu stal, imel v žepu ali pa na persih pod telovnikom kak zemljevid ali kake debele tehniške bukve, in da so ravno te bukve marsikteremu odbile morivno kroglo. Ali, kako se začudim, ko v zadnjem listu „Oesterr. Schulbote“ berem, da v danski okolici (Danziger Regierungsbezirk) v letu 1848. jih od 100 rekrutov ni le 8 znalo brati, a sedaj pa 16 od sto. Stroški za kaznovanje so na 4 milijone šteti, za šolo pa 382.000 tolarjev. V opoljskem okraju (Regierungsbezirk Oppeln) 300 učiteljev manjka, zato mora okoli 30.000 otrok brez podučjenja biti. Izdajki za šolo so letos veliko manjši od lanskih. Od leta 1853. do 1865. so stroški za vojašino do 17 milijonov narasli, za šolo pa samo 73.000.

Fr. Lunder.

Od podnožja gorenskih planin, 17. julija. — V zgornjem od-delku selške doline, med Železniki in Zalilogom stoji v kaj romantični okolici visoko nad sivo pečino mična kapelica Matere Božje v Šuši. Pobožno ljudstvo iz vse okolice prav pogosto dohaja do te cerkvice, sprositi si milostne priprosnje po Mariji, pa tudi za nedolžne zabave nježne mladine je ta samotni, tihi krajček vstvarjen prav kakor nalašč. Mnogokrat bi bili že lahko kaj o tacih otroških veselicah na tem kraju napisali, in ker ni še zdavnej, odkar je imela železniška šolska mladina k tej kapelici zabavno romanje, naj-danes kaj malega o tem povem. Sim ena leta je skoraj vsako leto omenjena šolska mladina navadno sv. Alojzija dan šla v procesiji v Šušo (kake $\frac{3}{4}$ ure hodá), je bila tam pri sv. maši in potem se kratkočasila na tratici poleg kapelice in okrepčevala se z vmernim zajuterkom. Letos je bil ta lepi šolski praznik v nedeljo, na kateri dan dopoldan nikakor, pa zaštran posebnih vzrokov tudi po popoldanski službi božji ni kazalo hoditi iz doma. Preložena je bila torej ta veselica na drugo nedeljo 28. dan rožnika. Ker je nekoliko k dežju kazalo, se ni mogla, kakor je bilo sicer navadno, vzeti saboj lepa šolska zastava; zbrala se je torej mladina bolj na tihem zunaj terga in vzdignila se od tod v procesiji proti Šuši. Tje prišedša je opravila mladina naj-pred kratko pobožnost v glasni molitvi litanij Matere božje in sledečih priporočilnih molitev, za tim pa je bila obilno obdarovana z belim kruhom in dobrim vinom, kar ste v svoji blagi in deto-mili dobro-serčnosti darovale blagorodni gospe Amalija Globočnik-ova in Alojzija Demšar-jeva. Čast jima za to, pa tudi stoterni „Bog plačaj!“ — Po

zavžiti mali južini je mladina 'zapela nektare pesmi; med temi tudi narodno-cesarsko in pa Papež-Pijevo, za tim pa se je vzdignila zopet proti domu, kamor je že pod noč, akoravno precej vtrudena, vender pa vesela in zadovoljna dospela. — Taki izgredi imajo za mladino sploh veliko mikavnosti, in ne zadela bi kmali naše otroke bolj občutna kazen, kakor, ko bi jim bilo prepovedano, vdeleževati se tacihi veselici. Zdaj, ko je naši pridni, nedolžni šolski mladini lepo in častno veselje konec-letnih daril odvezto, naj bi se skusilo to vsaj s čim drugim nadomestiti, in mislimo, da ne svetujemo napak, če ravno kako vskupno romanje h kaki bližnji cerkvi priporočamo. Liberalni svet vpije: Šolo od cerkve! — učenci naj pa rečejo: „Z mladino le blizo, prav blizo k cerkvi!“ — Poskusimo, in kar bo naj boljšega, primimo se! Božja pomoč!

Rodotjub Podratitovski.

Iz Ljubljane. Očitna šolska spraševanja v mestni glavni šoli 20., 21. in 26. preteč. m. so imela, kakor druga leta, posebno pa še letos mnogo poslušavcev iz med vseh stanov. Tudi skušnje s privatnimi učenci so bile pri tej šoli letos prav žive. Oglasilo se je za preskušnje 20 učencev iz raznih razredov, med temi tudi 14 za četrti razred iz g. Waldherr-jevega zavoda. To je gotovo živa priča, da si mestna glavna šola pridobuje od dne do dne več prijateljev.

— V nedeljo 26. preteč. m. so učiteljski pripravniki pod prostim nebom na Žabjeku v pričo mnogo gospode kazali, kaj in kako so se čez leto učili telovaditi.

— Od 29. julija in danes še so očitna spraševanja v c. k. normalki. Slišimo, da bo normalka letos pervikrat na svetlo dala svoje perjohe po slovenskem pravopisu vredjene.

Vsem g. g. učiteljem, cerkvenim pevcem in pevkam po Slovenskem.

„Naj pesem umétna,
Naj merjena bo,
Nikdar ni prijetna,
Ak žali uhó“.

Ta izrek našega pevcu Vodnika veljá posebno tudi cerkveni godbi, t. j. cerkvenemu petju in orgljanju. Koliko je še v tej zadevi pri nas pomanjkljivega in koliko je še na tem polji dela, tega ne dokazujem tukaj; to lahko vidi in sliši vsak, kdor hodi ob nedeljah in praznikih k slovesni božji službi, naj si bo v mestu, ali na deželi. In vendar, ali je kaka reč bolj pripravna človeško serce v pravi pobožnosti vnemati, kakor ravno slovesno-resno cerkveno petje, ktero se kakor dobri duh povzdiguje v nebo, kamor ga spremlja naše serce, da se poživlja in topí v vredni in goreči molitvi k Najsvetejšemu! Tudi sveta cerkev je to veliko moč lepega cerkvenega petja pripoznavala s tim, da ga je že v naj starejših časih imela pri očitni službi božji. — Kakor pa povsod, tako

se je tudi pri cerkvenem petji pravo edino veličastno nekako spreverglo in pokvarilo z nekaterimi neprimernimi oblikami, kar je pa zelo treba, da se popravi. — Z namenom, da bi tudi jaz pri tej lepi reči kaj pomagal in tudi zato, ker so moja dosedanja glasbina dela na tem polju dobro shajala, sem zložil osem cerkvenih spevov, in sicer: »Hvala božja«, Strel - ove besede; »Bogu«, besede Flegerič - eve; »Češčena si Marija!« »Gospodov dan«; »Zaupanje v Boga«; »Upanje«; »Vera, upanje in ljubezen«; »Prošnja«. Zadnjim peterim pesmam je zložil besede g. Hr. Pernè. Zraven tega prikladam tudi še tri »Tantum ergo«. Ker so ti cerkveni napevi že vsi pripravljeni, in se že precej v skupnih glasih (Partitur) lahko začnejo tiskati, vljudno vabim s temi versticami vse častite gospode učitelje in druge cerkvene pevce in pevke, da bi se na to moje delo obilno naročevali.

Z združeno močjo bo mogoče, da se izveršuje delo, katerega sem pričel v povzdigo božje službe, in ktero bode morda tudi še druge budilo in vnemalo za enako početje.

Terdno se zanašam, da bodo to moje delo zdatno podpirali vsi častiti gospodje učitelji in orglavci in da se bodo obilno oglasili, da se bodem mogel po tem pri natisu ravnati.

Cena vseh teh cerkvenih pesem bo 1 gold. 20 kr., kar naj naročniki precej po prejetji naročenih iztisov na pošti (Post - Nachnahme) izgotoviti blagovolijo. Oblika bode taka, da bode služila posebno pevcem in orglavcem po deželi. S spoštovanjem sem Vam vdani Anton Nedvèd, c. k. učenik godbe v Ljubljani (stanujem v Fürstenhof-u, v II. nadstropji).

Premembe v učiteljskem stanu.

V lavantinski škofiji. Postavljeni in prestavljeni so g. g.: Jožef Kokol, za učitelja pri sv. Marjeti; — Luka Krajnc, za učitelja pri sv. Martinu na Paki; — Jožef Šeligo, začas. učitelj na Planini, za učitelja pri sv. Jederti; — Janez Rajh, je za zač. učitelja pri sv. Vidu na Planini; — Martiu Supančič, je za podučitelja v Planino.

Listnica. G. †.: Menda bo sedaj vsako leto učiteljska skušnja za podučitelje, tedaj tudi letos. — G. Z.: Ne mislite, da nemaramo za Vaše dopise. Vselej so nam dragi, posebno pa tisti, ki obdelujejo razno in mikavno stvarino. „Tovars“ rad prinaša vse dopise, ki so le količkaj primerni njegovim predalom, vendar, ako pa se v kakem spisu ena in tista reč, ako tudi v drugi obliki — po enem tiru obdeluje in kedar nimamo časa popravljati in prenavljati, naj č. g. g. dopisniki ne bodo hudi, ako jim precej ne vstrežemo.